

SCENA CZWARTA

PAPKIN

rzucając się na krzesło
Umrzeć, umrzeć! Wielkie nieba!

po krótkim milczeniu
Lecz gdzież była moja głowa!
Jam go beształ, mieszał z błotem,
On traktament¹⁶⁵ miał dać potem;
I ten pośpiech jego wielki,
Z jakim wziął się do butelki,
Z jakim nalał lampkę całą.
Jeszcze że mi było mało! —
Tak, połknąłem, mam truciznę,
Już się z tego nie wyśliznę,
Więc testament mój ułożę —

z płaczem nieprzesadzonym
Potem kupię wieczne łoże,
Potem pogrzeb swój zapłacę —
Potem — *Requiescat in pace*.¹⁶⁶

PAPKIN, *ocierając często z łez oczy, pisze czas jakiś.*

SCENA PIĄTA

PAPKIN, CZEŚNIK, DYNDALSKI

CZEŚNIK
Hola, hola, nie tak zrobię —
Wszystko to są z mydła bańki —
Lepszą zemstę przysposobię,
Ale trzeba zażyć z mańki¹⁶⁷.
Bylem syna dostał w siatkę,
Mam dla niego dobrą klatkę;
A tatulem się nie straszę,
Potem o tem...

do PAPKINA
Puszczaj wasze.

PAPKIN
nie oglądając się
Ja testament teraz piszę.

CZEŚNIK
Niechże o tym już nie słyszę,
Bo do czubków¹⁶⁸ odwieźć każę.

PAPKIN
wstając

¹⁶⁵*traktament* (z łac.) — poczęstunek, ugoszczenie. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁶*Requiescat in pace* (łac.) — niech spoczywa w spokoju. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁷*zażyć z mańki* — tu: oszukać, wywieść w pole; wyrażenie wzięte z języka wojskowego. *Zażyć z mańki* (tj. z lewej ręki) oznaczało niespodziewane uderzenie przeciwnika w walce na białą broń z lewej strony, po szybkim przerwaniu broni z ręki do ręki. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁸*do czubków* — do domu oblakanych. [przypis redakcyjny]

Czy tak? —

do siebie

Zaraz legat¹⁶⁹ zmażę.

PAPKIN *przenosi się do stolika, po lewej stronie będącego.*

CZEŚNIK

do DYNDALSKIEGO

Siadaj waść tu — zmaczaj pióro,

Będziesz pisał po moim słowie¹⁷⁰.

DYNDALSKI

Stawiam tytle¹⁷¹ niezbyt skoro.

CZEŚNIK

Właśnie babskiej trzeba ręki.

Życie w zakład, gaszka złowię —

Dobrze będzie.

DYNDALSKI

usiadłszy bokiem do widzów naprzeciwko CZEŚNIKA i wkładając okulary

Bogu dzięki!

CZEŚNIK

Teraz trzeba pisać właśnie

Jakby Klara do Wacława.

DYNDALSKI

O! o!

CZEŚNIK

No, cóż: o, o — ?

DYNDALSKI

podnosząc się

Jaśnie

Panie, wszak to despekt¹⁷² dla niej.

CZEŚNIK

Co się waszeć o to pyta!

Maczaj pióro — pisz i kwita.

DYNDALSKI *siada wyprostowany na brzeжку krzesła i macza pióro, PAPKIN w ciągu tej sceny pisze, czasem wstaje, przechodzi się w głębi, macza pióro u stolika, przy którym CZEŚNIK siedzi, znowu siada, ciągle płacząc, wszakże bez przesady.*

CZEŚNIK

po krótkim myśleniu

Tylko że to, mocium panie,

Aby udać, trzeba sztuki.

---

¹⁶⁹legat (z łac.) — zapis w testamencie. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁰po moim słowie — pod moim dyktandem. [przypis redakcyjny]

¹⁷¹tytle (z łac.) — litery. [przypis redakcyjny]

¹⁷²despekt (z łac.) — uchybienie, obelga. [przypis redakcyjny]

Owe brednie, banialuki,
To miłosne świegotanie...

myśli
Jak tu zacząć, mocium panie?

DYNDALSKI
podnosząc się
Cnym afektem ulubiony...

CZEŚNIK
O... o... o... o!... Jak od żony —
A tu trzeba pół, ćwierć słowa,
Ni tak, ni siak — niby owa:
„I chciałabym, i boję się”.
O! — już wiesz — no! — na tym sztuka...
Lecz nie waści w tym nauka.
Pisz waść:

nuci
Zaraz.

nuci dyktując
Bardzo proszę.

pokazując palcem na pismo
Co to jest?

DYNDALSKI
podnosząc się, jak to za każdą razą, kiedy mówi do CZEŚNIKA
„B”.

CZEŚNIK
To?

DYNDALSKI
„B” duże —
*A capite*¹⁷³, jaśnie panie.

CZEŚNIK
przez stół patrząc
„B”? — to kreska — gdzież dwa brzuszki?

DYNDALSKI
Jeden w spodzie, drugi w górze.

CZEŚNIK
dostając okularów
Cóż u czarta.

bierze papier
Tać jest — duże —

---

¹⁷³*A capite* (łac.) — od nowego wiersza. [przypis redakcyjny]

Tu PAKIN nachyla się przez CZEŚNIKA, chcąc zmaczać pióro, ten go odtrąca mówiąc co niżej, potem prowadzi go oczyma aż na miejsce.
Czy go!...

PAKIN odtrącony odchodzi, przystępując z tyłu do stolika stąpa na nogę DYNDALSKIEMU.

DYNDALSKI

Ta, bo!

CZEŚNIK

przyglądając się pismu

„B”, „B” duże.

Kto pomyśli, może zgadnie.

No, no — pisz waść — a dokładnie.

dyktuje

Bardzo proszę... mocium panie...

Mocium panie... me wezwanie...

Mocium panie, wziąć w sposobie,

Mocium panie... wziąć w sposobie,

Jako ufność ku osobie...

Mocium panie, waszmość pana;

Która, lubo mało znana...

Która, lubo mało znana...

pokazując palcem

Cóż to jest?

DYNDALSKI

podnosząc się

Żyd¹⁷⁴, jaśnie panie.

Lecz w literę go przerobię.

CZEŚNIK

Jak mi jeszcze kropla skapie,

To cię trzepnę tak po łapie,

Aż proformę¹⁷⁵ wspomnisz sobie. —

Czytaj waść.

DYNDALSKI *obciera pot aż po karku.*

No! jak tam było?

DYNDALSKI

czyta

Bardzo proszę, mocium panie,

Mocium panie, me wezwanie,

Mocium panie, wziąć w sposobie,

Mocium...

CZEŚNIK

wyrywa i drze papier

---

¹⁷⁴żyd — tu: kleks, plama z atramentu. [przypis edytorski]

¹⁷⁵proforma (z łac.) — najniższa klasa w dawnych szkołach (do drugiej połowy XVII wieku). [przypis redakcyjny]

Niech cię czarci chwycą
Z taką pustą mózgownicą!
„Mocium panie” — cymbał pisze!

DYNDALSKI
Jaśnie pana własne słowo.

CZEŚNIK
Milcz, waść! — przepisz to *de novo*¹⁷⁶,
„Mocium panie” opuść wszędzie.

DYNDALSKI
chcąc zbierać kawałki
Z tych kawałków trudno będzie.

CZEŚNIK
Pisz *de novo* — pisz, powiadam —
Mózgu we łbie za trzy grosze!
Siadaj! — siadaj, mówię.

DYNDALSKI
Siadam.

CZEŚNIK
I powtarzaj.

dyktuje
Bardzo proszę,
Moć...

zatyka sobie usta

DYNDALSKI
powtarzając napisane
Moć.

CZEŚNIK
zrywając się
Co, moć? cóż moć znaczy?
Z tym hebesem¹⁷⁷ nie pomoże;
Trzeba zrobić to inaczej. —
Nawet lepiej będzie może,
Gdy wyprawię doń pacholę
Z ustną prośbą. — Tak, tak wolę. —
Słuchaj. — Idź mi... Ależ, ale!
Rejentowicz od nikogo
Nie jest u mnie znany wcale.

PAPKIN
obojętnie
Wszyscy go tu poznać mogą,
Wszak był rano.

---

¹⁷⁶*de novo* (łac.) — od nowa. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁷*hebes* (łac.) — tępy, ograniczony, tuman. [przypis redakcyjny]

CZEŚNIK

Co? ów młody?
Komisarzem co się mienił?

PAPKIN

Nie inaczej.

CZEŚNIK

Na me szkody
W me komnaty ćwik¹⁷⁸ się wkrada,
A ten milczy, nie powiada!

PAPKIN

obojętnie
Abym milczał, dał to złoto.

CZEŚNIK

biorąc się za głowę
O dla Boga! ty niecnoto!

PAPKIN

Kto już na pół w grobie stoi,
Twego gniewu się nie boi.

rzucając sakiewkę na ziemię
Cóż ten kruszec w takiej porze!

CZEŚNIK

Milcz mi, wasze!

PAPKIN

Któż go ceni!
Na cóż mi się przydać może? —

Kiedy DYNDALSKI chce podnieść sakiewkę, PAPKIN go uprzedza, kończąc mowę.
Chyba tylko do kieszeni.

CZEŚNIK

Cicho, cicho, bez hałasu.
Teraz na to nie ma czasu —
Ale jakem szlachcic prawy,
Zdasz mi poczet¹⁷⁹ z twojej sprawy.

do DYNDALSKIEGO

Wasze idź mi — wypraw Rózię,
Niech do Milczka wkraść się stara,
Niech młodemu Wacławowi,
Paniczowi — no wiesz? — powie,
Że go prosi panna Klara,
By nie mówiąc nic nikomu
Chciał na chwilę przyjść łaskawie —
Aby nie był wždy w obawie,

¹⁷⁸ćwik — zuch, śmiałek. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁹poczet — tu: rachunek. [przypis redakcyjny]

Bo Cześnika nie ma w domu.
No, rozumiesz?

DYNDALSKI

Dokumentnie.

CZEŚNIK

Sam tymczasem zwiń się skrzętnie:
Kilku ludzi u wylomu
Postaw w krzakach. — Jenó nogą
Gaszek będzie za granicą,
Łapes capes¹⁸⁰ — niech go chwycą;
A pójść nie chce — związać mogą.

DYNDALSKI

Ależ despekt, jaśnie panie,
Tak postąpić jakby z ciurą.

CZEŚNIK

Wasze byłeś, jesteś rurą. —
Jak rozkażę, tak się stanie.

chce odejść

PAPKIN

zastępując drogę
Cześniku.

CZEŚNIK

Cóż?

PAPKIN

podając pióro
Jako świadek.

CZEŚNIK

Idź do kata!

odchodzi z DYNDALSKIM w drzwi środkowe

PAPKIN

sam, powtarzając
„Idź do kata!”
Wdzięczność ludzi, wielkość świata —
Każdy siebie ma na względzie
A drugiego za narzędzie.
Póki dobre — cacko, złoto;
Jak zepsute — ruszaj w błoto.

gorycz

---

¹⁸⁰Łapes capes — szybko, znienacka; wyrażenie powstałe przez dodanie do polskiego zwrotu „łap cap” końcówki właściwej językowi jidisz, którym posługiwali się Żydzi polscy. [przypis redakcyjny]

SCENA SZÓSTA

PAPKIN, KLARA z *drzwi prawych*.

PAPKIN

O mych myśli ty bogini!
O ty jedna litościwa!
Pasma życia jad przerywa,
Ale serce, jakby w skrzyni,
Miłość k'tobie zawsze kryje.

KLARA

Cóż się stało?

PAPKIN

Już nie żyję. —
Byłbym przywiózł krokodyla,
Byłbym zyskał twoją rękę;
Lecz ostatnia przyszła chwila,
Dziś rycerską kończę mękę.

KLARA

na stronie

Stracił zmysły do ostatka.

PAPKIN

Ten testament wręczę tobie:
Racz posłuchać, jakby matka,
I zapłakać na mym grobie.

czyta, tży często ocierając

Ja, Józef Papkin, syn mego ojca Jana Papkina...

czule

Jana, Jana — Jan mu było

czyta

Będąc zupełnie zdrow na ciele i umyśle, ale nie mogąc wiedzieć, kiedy umrę...

Oczywiście.

bo jestem otruty przez rejenta Milczka w lampce wina...

W lampce wina

robię ten testament, czyli ostatnie rozporządzenie mojego ruchomego i nieruchomego majątku. Nieruchomym rozporządzać nie mogę, bo żadnego nie mam...

Nie mogę...

Ruchomości zaś rozdaję. — Tej, którąm zawsze kochał, czcił, szanował i ubóstwiał, JW-ej Klarze Raptusiewiczównie, starościance zakroczymskiej, дарuję angielską gitarę i rzadką kolekcję motyli, będącą teraz w zastawie. — Artemizę...

Cześnikowi dać ją chciałem,
Ale teraz przemazałem.

Artemizę dostanie najdzielniejszy rycerz w Europie, pod warunkiem,
aby pomnik postawił na mym grobie. — Z resztą ruchomości chcę być po-
chowany (*ociera łzy*). — JW. Cześnika zaś i JW. Starościankę, jako egze-
kutorów¹⁸¹ testamentu, suplikuję, aby moje wszystkie długi, jakie się tylko
pokażą, nie płacili, gdyż chcę przez to braciom moim różnego stanu i wy-
znania zostawić po sobie pamiątkę.

Józef Papkin

Józef Papkin *incognito*¹⁸² —
Na tytuły miejsca nie ma —
Weź więc — i co tu wyryto,
Niech twa pamięć wiecznie trzyma.

SCENA SIÓDMA

PAPKIN, KLARA, WACŁAW z *drzwi lewych*.

WACŁAW

Klaro, Klaro, co się dzieje!
Los nas ściga nazbyt srogo —
Wszystkie drogie nam nadzieje
W jednej chwili przepaść mogą.

KLARA

Mów ostrożnie.

WACŁAW

spojrzawszy na PAPKINA

Zapłacony. —

Podstolina w naszym domu —
Bo plan ojca niewzruszony
Ją zaślubić mnie przymusza.

KLARA

Przebóg!

WACŁAW

A ta podła dusza,
Bez litości i bez sromu,
Nie zważając me wyznania,
Jego woli ucho skłania.

KLARA

Ach, Wacławie, nie mam władzy
Mówić, radzić w tej potrzebie,
Bo truchleję tu o ciebie. —
Ach, ty nie znasz mego stryja!
W porywczości nie ma granic.

¹⁸¹*egzekutor* (z łac.) — wykonawca. [przypis redakcyjny]

¹⁸²*incognito* (wł., dosł.: nieznany; z łac. *incognitus*) — z utajeniem swego nazwiska lub godności, nieoficjalnie,
nie dając się poznać. [przypis redakcyjny]